

یک استاد دانشگاه پورتسموث انگلیس می‌گوید AIدر حال تبدیل شدن به سیستم‌عامل دانشگاه است

حکمرانی دانشگاه با هوش مصنوعی نقشهٔ زنده‌می‌خواهد

فرهنگستان

دانشگاه

پنجشنبه ۹ بهمن ۱۴۰۴ | شماره ۴۶۱۹ | WWW.FDN.IR

دبیر اجرایی قرارگاه راهیان نور دانشجویی شهید علم‌الهدی در گفت‌وگو با «فرهیختگان» خبر داد

یادمان‌های جنوب میزبان ۱۰۰ هزار دانشجوی ۱۵ بهمن

دبیر اجرایی قرارگاه راهیان نور دانشجویی شهید علم‌الهدی در گفت‌وگو با «فرهیختگان» خبر داد

یادمان‌های جنوب میزبان ۱۰۰ هزار دانشجوی ۱۵ بهمن علوم‌پزشکی‌ها نیمه دوم فروردین مهمان شهدا می‌شوند

سؤال «فرهیختگان» مبنی بر محدودیت‌های ظرفیت ثبت‌نام دانشجویان افزود: «در راهیان نور امسال هیچ‌سقفی برای تعداد ثبت‌نام نداریم و هر اندازه که دانشگاه‌ها حمایت و پشتیبانی مالی انجام دهند پذیرای دانشجویان در مناطق جنوب خواهیم بود.» فضلی با اشاره به این موضوع که برنامه‌ریزی‌ها برای پذیرایی از سقف ۱۰۰ هزار نفر دانشجو در نظر گرفته شده است، گفت: «با توجه به ترمیق امتحانات بر خلاف سال گذشته که حدودا یک ماه فرصت داشتیم؛ اما اکنون با توجه به شرایط پیش آمده ۱۴ روز زمان برای اعزام دانشجویان فرصت داریم.» او با بیان این مطلب که تغییرات بازه زمانی امتحانات موجب شده تا تعداد ثبت‌نامی‌ها قابل‌پیش‌بینی نباشند، عنوان داشت: «بااین‌حال تبلیغات لازم در دانشگاه‌ها صورت گرفته تا بتوانیم با تمام ظرفیت اعزام‌ها را داشته باشیم. البته دانشگاه‌های علوم پزشکی به دلیل اینکه تا ۲۸ بهمن ماه آزمون دارند؛ بنابراین شاید چندان فرصت حضور نداشته باشند؛ بنابراین ما تدبیری انجام دادیم تا اگر شرایط مهیا شد تا در نیمه دوم فروردین‌ماه اعزام شوند.» فضلی در پاسخ به سؤال «فرهیختگان» مبنی بر اجرای برنامه‌های فرهنگی در طول سفر راهیان نور گفت: «ما برنامه‌های خاصی را در منطقه هماهنگ کردیم. یکی از این برنامه‌ها «با این ستاره‌ها» است که با استفاده از فضای گفتمانی راویان دفاع مقدس در منطقه صورت می‌گیرد. برنامه دیگر نیز «یک شب زندگی به سبک رزمندگی» است که در دو یادمان در فکه، یک یادمان در حور و یک یادمان در اروند انجام می‌شود تا دانشجویان بتوانند شب را در مناطق دفاع مقدس با همان شرایط رزمندگان زندگی کنند.»

بازدید دانشجویان از یادمان مناطق آسیب‌دیده جنگ ۱۲ روزه دبیر اجرایی قرارگاه راهیان نور دانشجویی شهید علم‌الهدی در ادامه گفت: «اینکه ما در برخی مناطقی هم که در این جنگ ۱۲ روزه مورد حمله قرار گرفت و آسیب دید فضای یادمانی برای بازدید دانشجویان فراهم کردیم تا از این مناطق آسیب دیده، بازدید کنند و بتوانیم یک روایتی از اتفاقات و شهدای آن مناطق داشته باشیم.» او در خصوص دیگر برنامه‌های راهیان نور امسال بیان داشت: «البته طبق برنامه‌ریزی‌های به‌عمل آمده یک گروه تئاتر از دانشجویان علاقه‌مند به حوزه هنر در راهیان نور امسال در این مناطق حضور دارند تا چند تئاتر تیبینی با حوزه دفاع مقدس و مسائل روز جامعه برای دانشجویان به‌صورت میدانی اجرا کنند، همچنین دو سینمای دفاع مقدس هم راه‌اندازی شده که دانشجویان می‌توانند از این سینما و محتواهای بهره‌مند شوند که برایشان در نظر گرفته شده است.» دبیر اجرایی قرارگاه راهیان نور دانشجویی شهید علم‌الهدی در پایان عنوان داشت: «امسال نیز مانند سال‌های گذشته فرماندهان شاخص دوران دفاع مقدس، استادان و سخنرانان کشوری که در فضای تبیین کار می‌کنند حضور دارند تا در این مدت ۱۵ روزه در نقاط مختلف به ایراد سخن بپردازند و رشادت‌های دوران دفاع مقدس را برای دانشجویان بازگو کنند.»

اغلب دانشگاه‌ها امروز توصیه‌نامه یا دستورالعمل خاصی درباره چگونگی بهره‌برداری از «هوش مصنوعی» دارند. در ایران دانشگاه صنعتی شریف نخستین دانشگاهی بود که چنین قواعدی را در نظر گرفت و ابلاغ کرد. آبان‌ماه امسال هم وزارت علوم «راهنمای استفاده از ابزارهای هوش مصنوعی در پژوهش» را به دانشگاه‌ها ابلاغ کرد. سیاست‌های اعلامی دانشگاه‌ها و دستگاه‌ها حوزه آموزش عالی چه در ایران و چه در دیگر نقاط جهان اغلب به دانشجویان و البته پژوهشگران هشدار می‌دهند که تقلب نکنند، چند نمونه از «استفاده مجاز» را توضیح می‌دهند و در برخی موارد هم وعده می‌دهند که کارکنان آموزش و راهنمایی لازم را دریافت خواهند کرد.

این روند سه سال پس از انتشار نخستین نسخه ChatGPT و فراگیر شدن استفاده از هوش مصنوعی به ویژه در قالب ربات‌ها به یک اتفاق معمول و عادی تبدیل شده است؛ اما تام اسمیت دانشیار روابط بین‌الملل دانشگاه پورتسموث معتقد است مسئله اصلی در روند نادیده گرفته می‌شود. از نگاه او هوش مصنوعی امروز وارد موتورخانه دانشگاه‌ها شده؛ اما مدیریت روشنی ندارد! متن پیش رو یادداشت اوست که اخیراً در پایگاه تایمز هایلر اوجوکیشن (THE) منتشر شده است.

■ ■ ■

اگر امروز در یک دانشگاه معمولی در انگلیس قدم بزنید، به‌راحتی می‌پبیند که هوش مصنوعی تقریباً در تمام فرایندها حضور دارد. یک داوطلب ورود به دانشگاه ممکن است نخستین‌بار از طریق یک تبلیغ دیجیتال هدفمند با دانشگاه آشنا شود؛ تبلیغی که مخاطبان آن را یک الگوریتم انتخاب کرده است. او از طریق یک سامانه آنلاین درخواست پذیرش می‌دهد که ممکن است از همان ابتدا از فیلترها و امتیازدهی‌های خودکار استفاده کند. پس از ورود، یک چت‌بات حتی در ساعات پایانی شب به پرسش‌های او پاسخ می‌دهد. برنامه کلاس‌ها با الگوریتم‌هایی تنظیم می‌شود که تعداد دانشجویان را با ظرفیت فضاهای آموزشی تطبیق می‌دهند. تکالیف دانشجویان با ابزارهای خودکار تطبیق متن و به‌طور فزاینده با سامانه‌های تشخیص مبتنی بر هوش مصنوعی بررسی می‌شود. داشبوردهای تحلیلی یادگیری، بی‌سروصدا دانشجویان را در دسته‌های «کم‌خطر»، «متوسط» یا «پرخطر» قرار می‌دهند. گاهی نیز سامانه‌های هشدار اولیه، استادان را به مداخله ترغیب می‌کنند.

در تمام این مراحل، سامانه‌هایی که بر پایه یادگیری ماشینی کار می‌کنند، پیشنهاد می‌دهند، انتخاب‌ها را شکل می‌دهند و گاه مستقیماً باعث اتخاذ تصمیم می‌شوند. با این حال، اغلب برای دانشجویان و حتی کارکنان روشن نیست کدام بخش از این مسیر «مبتنی بر هوش مصنوعی» است، این

یک استاد دانشگاه پورتسموث انگلیس می‌گوید AIدر حال تبدیل شدن به سیستم‌عامل دانشگاه است

حکمرانی دانشگاه با هوش مصنوعی نقشهٔ زنده‌می‌خواهد

یک استاد دانشگاه پورتسموث انگلیس می‌گوید AIدر حال تبدیل شدن به سیستم‌عامل دانشگاه است حکمرانی دانشگاه با هوش مصنوعی نقشهٔ زنده‌می‌خواهد

نادرستی نشان دهد، چه کسی مسئول است؟ شرکت سازنده؟ تیم مرکزی که آستانه‌ها را تنظیم کرده؟ مثلاً اگر یک سامانه تحلیلی دانشجویی را «در معرض خطر» تشخیص دهد و کسی با او تماس نگیرد یا برعکس، تشخیص اشتباه باعث مداخله غیرضروری شود، مسئولیت با چه کسی است؟ در حوزه‌های حساس مانند پیشرفت تحصیلی، اتهام‌های تخلف یا مسائل حمایتی، دانشگاه‌ها تعهدات قانونی و مقرراتی در زمینه انصاف، فرایند منصفانه و برابری دارند. دیگر نمی‌توان به‌سادگی گفت «سیستم این را پیشنهاد داد». اگر بخشی از قضاوت به ماشین واگذار می‌شود، باید دقیقاً مشخص باشد مسئولیت انسانی از کجا آغاز و به کجا ختم می‌شود.

هوش مصنوعی به‌آرامی در حال بازتوزیع قدرت و تغییر نقش‌های حرفه‌ای است. تیم‌های داده و تحلیل، خدمات مرکزی و شرکت‌های بیرونی نفوذ بیشتری پیدا می‌کنند. استقلال دانشگاهی با جریان‌های کاری قالب‌بندی‌شده و بازخوردهای خودکار محدود می‌شود. دانشجویان نیز با داوریهایی مواجه می‌شوند که هرچه بیشتر از طریق کدهای نامرئی انجام می‌گیرد. این تغییر لزوماً منفی نیست. اگر درست استفاده شود، هوش مصنوعی می‌تواند زمان کارکنان را آزاد کند، تصمیم‌ها را منسجم‌تر سازد و الگوهای نابرابری را آشکار کند؛ اما بدون طراحی آگاهانه، خطر نوعی تضعیف آرام حرفه‌ای‌گری وجود دارد؛ اینکه استادان به ناظران نمره‌دهی خودکار تبدیل می‌شوند، مدرسان مجری «تلنگر»‌هایی می‌شوند که جای دیگری طراحی شده، و کارکنان حرفه‌ای مسئول پیامدهایی می‌شوند که خود در طراحی آن‌ها نقشی نداشته‌اند. دانشگاه‌ها به نظارت یکپارچه نیاز دارند، نه مجموعه‌ای از کمیته‌های پراکنده. یک ساختار جدی حکمرانی هوش مصنوعی باید استادان، کارکنان، دانشجویان، متخصصان فناوری اطلاعات، حفاظت از داده و پرابری را گردهم بیاورد. وظیفه آن نباید صرفاً تأیید ابزارها باشد، بلکه باید معماری کلی را بررسی کند؛ اینکه این سامانه‌ها چگونه با هم کار می‌کنند، چه ارزش‌ها و فرض‌هایی را در خود دارند و چه ریسک‌هایی ایجاد می‌کنند. صدای دانشجویان نیز باید در این مباحث جدی گرفته شود. اگر تجربه آموزشی آن‌ها توسط یک سیستم‌عامل نامرئی شکل می‌گیرد، آن‌ها ذی‌نفع طراحی آن هستند.

انقلاب هوش مصنوعی در آموزش عالی با ربات‌هایی که درس بدهند آغاز نخواهد شد. این انقلاب هم‌اکنون در جریان است؛ در سامانه‌های پس‌زمینه‌ای که توجه را تخصیص می‌دهند، ریسک را برچسب می‌زنند و فرصت‌ها را شکل می‌دهند. چالش امروز این است که مطمئن شویم کسی واقعاً کنترل موتورخانه را در دست دارد و کسانی که زندگی و آینده‌شان تحت تأثیر آن است، بدانند کنترل‌ها کجاست.

سامانه‌ها چگونه عمل می‌کنند و در نهایت چه کسی مسئول خروجی آن‌هاست؟ معمولاً درباره هوش مصنوعی طوری صحبت می‌کنیم که انگار فقط یک ابزار جانبی است. اما در عمل، هوش مصنوعی به‌تدریج در حال تبدیل شدن به سیستم‌عامل دانشگاه است. این تغییر اهمیت زیادی دارد. ابزارهای جانبی اختیاری‌اند؛ می‌توان آن‌ها را نصب کرد، امتحان کرد یا کنار گذاشت؛ اما سیستم‌عامل‌ها زیر همه‌چیز قرار دارند. آن‌ها مشخص می‌کنند چه چیزی قابل نصب است، چه کسانی به چه اختیاراتی دسترسی دارند، کدام فرایندها ممکن است و چه داده‌هایی در طول مسیر جمع‌آوری می‌شود. تغییر سیستم‌عامل، کل دستگاه را تغییر می‌دهد. هوش مصنوعی فقط بر جذب دانشجو، آموزش، ارزیابی و پشتیبانی اثر نمی‌گذارد؛ بلکه به حوزه‌های خدمات حرفه‌ای مانند برنامه‌ریزی فضاهای فیزیکی، پیش‌بینی مالی و انواع فرایندهای خرید و قرارداد نیز نفوذ کرده است. با این حال، نظام حکمرانی دانشگاه‌ها همچنان در سطح این پرسش متوقف مانده است که «آیا دانشجویان می‌توانند در تکالیفشان از ChatGPT استفاده کنند یا نه؟»

از این وضعیت، سه واقعیت نگران‌کننده به‌دست می‌آید: بیشتر مؤسسات تصویر دقیقی از زیرساخت هوش مصنوعی خود ندارند. اگر از یک رئیس دانشگاه، معاون آموزشی یا رئیس هیئت‌امنا بخواهید سند واحدی ارائه کند که همه کاربردهای مهم هوش مصنوعی یا تصمیم‌گیری خودکار را در دانشگاه فهرست کرده باشد، احتمالاً با سکوتی مودبانه روبه‌رو می‌شوید! مسئولیت‌ها پراکنده‌اند. بخش فناوری اطلاعات برخی سامانه‌ها را مدیریت می‌کند. آموزش و ثبت‌نام مسئول برخی دیگر است. کمیته‌های آموزشی فقط بخش‌هایی را می‌پبیند که به ارزیابی مربوط می‌شود. مسئولان حفاظت از داده فقط برخی ارزیابی‌های ریسک را بررسی می‌کنند. تیم‌های تدارکات قراردادهایی را امضا می‌کنند که قابلیت‌های هوشمند در آن‌ها گنجانده شده، بی‌آنکه واقعاً بررسی شده باشند. شرکت‌های ارائه‌دهنده نرم‌افزار نیز قابلیت‌های «هوشمند» را در قالب به‌روزرسانی‌های معمول ارائه می‌دهند و این قابلیت‌ها اغلب بدون نظارت جدی فعال می‌شوند. اگر بتوانید کاربردهای هوش مصنوعی را شناسایی کنید، نمی‌توانید آن‌ها را اداره کنید. دانشگاه‌ها به یک نقشه زنده از زیرساخت هوش مصنوعی خود نیاز دارند؛ نه یک سند نمایشی، بلکه فهرستی عملی از اینکه هوش مصنوعی کجا به‌کار می‌رود، چه تصمیم‌هایی را شکل می‌دهد، از داده‌های چه کسانی استفاده می‌کند و مسئول هر بخش کیست. این حداقلی دقت حرفه‌ای است، نه یک امتیاز اضافی.

وضعیت مسئولیت‌پذیری هنوز مبهم است.

اگر یک سامانه تشخیص سرقت علمی تطبیق